

Aleksander Szejnberg

Uniwersytet Opolski w Opolu

Tadeusz Leszek Jasiński

*Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku,
Wydział Wychowania Fizycznego*

Problem rasizmu i dyskryminacji rasowej na polskich stadionach z perspektywy studentów przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego

ABSTRAKT: W pracy zaprezentowano wyniki z badania, którego celem było rozpoznanie opinii studentów wychowania fizycznego wobec form rasizmu i dyskryminacji rasowej, przejawianych przez kibiców. Dla jego realizacji, na podstawie analizy literatury przedmiotu, opracowano kwestionariusz „Rasizm stadionowy”, który pozwolił, w miarę całościowo, opisać poglądy studentów, przyszłych nauczycieli, o znanych z praktyki formach rasizmu i dyskryminacji rasowej, przejawianych przez kibiców na stadionach. Wśród nich były powszechnie uważane za obelżywe przyśpiewki, piosenki, okrzyki, skandowania, naklejki, napisy oraz symbole eksponowane na transparentach i flagach. Starano się rozpoznać psychologiczne wartości studentów w kategoriach obraźliwe/nieobraźliwe, przynoszące wstyd Polsce/klubowi piłkarskiemu oraz akceptację przez nich mowy nienawiści, przyjmując eksponowanie różnych form rasizmu i dyskryminacji rasowej przez kibiców jako pomysłowe. Analiza zebranych danych ukazała sprzeciw większości studentów, przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego, wobec przejawów ksenofobii, rasizmu i dyskrymi-

nacji na polskich stadionach. Przejawianie takich zachowań dla około 60% badanych jest niedopuszczalne, albowiem przynoszą one wstyd Polsce i klubom piłkarskim. Zaobserwowane różnice w opiniach studentów i studentek były zauważalne (na niekorzyść studentów), aczkolwiek nieistotne statystycznie. Uzyskane wyniki mogą być wykorzystane w praktyce kształcenia przyszłych nauczycieli nie tylko wychowania fizycznego, w realizacji zadań, dotyczących przygotowania ucznia do roli kibica, i manifestowania akceptowanych społecznie zachowań podczas imprez sportowych.

SŁOWA KLUCZOWE: formy rasizmu i dyskryminacji rasowej, kwestionariusz „Rasizm stadionowy – RS”, opinie studentów, studenci wychowania fizycznego.

Kontakt:	Aleksander Szejnberg a.szejnberg@uni.opole.pl Tadeusz Leszek Jasiński tlj.jasinski@gmail.pl
Jak cytować:	Szejnberg, A., Jasiński, T. L. (2017). Postawy studentów wobec rasizmu i dyskryminacji rasowej na polskich stadionach. <i>Forum Oświatowe</i> , 29(1), 181–198. Pobrano z: http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/357
How to cite:	Szejnberg, A., Jasiński, T. L. (2017). Postawy studentów wobec rasizmu i dyskryminacji rasowej na polskich stadionach. <i>Forum Oświatowe</i> , 29(1), 181–198. Retrieved from http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/357

WPROWADZENIE

Sport powinien pełnić pożyteczną funkcję społeczną, integrować ludzi w pozytywny sposób. Piłka nożna ma taki potencjał i szkoda, że w naszym kraju bardzo często jest on wykorzystywany w zły sposób – do szerzenia rasizmu i nacjonalizmu
Rafał Pankowski (Pieniążek, 2012).

Rasizm, przejawiany przez niektórych kibiców podczas meczów piłki nożnej rozgrywanych na polskich stadionach, a także po ich zakończeniu, uwidacznia się w różnych formach dyskryminacji. Słowo „rasizm” należy rozumieć jako „przekonanie, że takie cechy jak rasa, kolor skóry, język, religia, narodowość, pochodzenie narodowe czy etniczne uzasadniają pogardę dla osoby lub grupy osób, czy też poczucie wyższości wobec osoby czy grupy osób” (ECRI, 2015, s. 11), natomiast „dyskryminacja”, w szerszym znaczeniu tego pojęcia, oznacza nierówne traktowanie. Doświadczają jej konkretne osoby lub grupy ze względu na cechy biologiczne (swoją płęć, wiek, kolor skóry, wygląd), pochodzenie narodowe lub etniczne, religię lub światopogląd

(a także wyznanie lub bezwyznaniowość), stopień sprawności fizycznej, chorobę (zarówno fizyczną, jak psychiczną), orientację seksualną, niepełnosprawność, status społeczny i ekonomiczny, poglądy polityczne, styl życia, sytuację życiową (samotne rodzicielstwo, ubóstwo, bezdomność) (Rawłuszko, 2011, s. 8; Winiarska, Klaus, 2011, s. 10). „Dyskryminacja oznacza jakiegokolwiek zróżnicowanie, wykluczenie lub ograniczenie ze względu na wymienioną cechę lub cechy, których wynikiem jest utrudnienie lub uniemożliwienie korzystania na równi z innymi z praw, wolności i innych dóbr” (Rawłuszko, 2011, s. 8). W niniejszym artykule, mówiąc o „dyskryminacji”, mamy na myśli „dyskryminację rasową”, tj. „każdą formę zróżnicowanego traktowania, opartego na takich podstawach, jak „rasa”, kolor skóry, język, religia, narodowość czy pochodzenie narodowe lub etniczne, które nie ma żadnego obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia” (ECRI, 2015, s. 11).

Najbardziej rozpowszechnione formy dyskryminacji rasowej na stadionach piłkarskich są skierowane do czarnoskórych piłkarzy (Kornak, Tatar, 2012, s. 34; TRI, 2006). Inną formą dyskryminacji rasowej jest antysemityzm. „Określenie „Żyd” jest używane jako wyzwisko w celu ośmieszenia kibiców przeciwnej drużyny. Dość często na stadionach padają wobec „Żydów” jawne groźby śmierci, w których pojawiają się odwołania do komór gazowych. Taki stan rzeczy niepokoi również Unię Europejskich Związków Piłkarskich (UEFA)¹, która wielokrotnie wyrażała swój zdecydowany sprzeciw wobec rasizmu na piłkarskich stadionach” (WKP, 2012, s. 3; por. Jurczewski, 2013, s. 145; Kornak, Tatar, 2012, s. 79; Kucia, Wilczyńska, 2014; Włoch, 2014, s. 7). Jeszcze inną formę dyskryminacji stanowią różne przyśpiewki, piosenki, skandowania i okrzyki o brzemieniu rasistowskim i antysemickim (Kornak, Tatar, 2012, s. 34; Kozłowski, 2015, s. 7), transparenty i flagi z widocznymi różnymi faszyzowskimi, rasistowskimi oraz antysemickimi napisami i symbolami (Bombor, Kubica, 2013; Dybalski, 2012; Jurczak, 2011a; Kornak, 2009; Kornak, Tatar, 2012; Urbaniak, 2015). Wśród często pojawiających się na polskich stadionach zabronionych rasistowskich i antysemickich symboli są m.in. Kołomir („Krzyż Celtycki” – międzynarodowy symbol rasizmu), Krzyż Ku Klux Klan (symbol międzynarodowej organizacji rasistowskiej, antysemickiej i antykatolickiej; dawnej amerykańskiej organizacji rasistowskiej) oraz przekreślona Gwiazda Dawida (symbol o charakterze antysemickim)² (WDM; por. Borchólski, 2010; Jurczak, 2011a, 2011b; Włoch, 2014). Niektórzy kibice wykonują podczas meczu obraźliwe gesty, dyskryminujące m.in. piłkarzy i fanów drużyn przeciwnych (Jurczak, 2011b; Sahaj, 2005). Poza stadionami, w różnych miejscach w przestrzeni publicznej, niektórzy kibice nakleją rasistowskie nalepki (WKP, 2012, s. 3; Włoch, 2014, s. 22), a w autobusach komunikacji miejskiej słychać śpiewane przez nich rasistowskie piosenki (Kornak, Tatar, 2012, s. 19). Obiektami dyskryminacji rasowej ze strony niektórych kibiców piłkarskich są także imigranci (Bombor, 2013), Romowie (Cyganie) (Kornak, Tatar, 2012, s. 26), uchodźcy (Krysztofiak, 2015) i wyznawcy islamu (Krysztofiak, 2015; Partum, 2015; Szaflarski, 2015).

Analiza literatury wskazuje, że brakuje badań, realizowanych w szkołach wyższych, w których poznawano by opinie studentów na temat różnych form dyskryminacji rasowej przejawianych przez kibiców. Zatem celem podjętych badań było roz-

poznanie opinii studentów, przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego, wobec różnych form dyskryminacji rasowej mających miejsce podczas meczów piłkarskich oraz w przestrzeni publicznej po ich zakończeniu. Tak nakreślony cel pracy starano się zrealizować poprzez pozyskanie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy określone formy dyskryminacji, przejawiane przez kibiców piłkarskich, powinny być dozwolone czy zakazane?
2. Jaki odsetek ogółu badanych uznał formy dyskryminacji za obraźliwe/nieobraźliwe oraz przynoszące wstyd Polsce/ klubowi piłkarskiemu?

ORGANIZACJA BADAŃ

Badanie przeprowadzono w listopadzie 2015 roku. Objęto nim ogółem 158 osób, 96 studentów (60,76%) oraz 62 studentki (39,24%) w wieku od 19 do 25 lat ($M=20,42$; $SD=0,87$). Osoby badane studiowały na II roku kierunku wychowania fizycznego (studia licencjackie) w **Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego** w Gdańsku (AWFiS). Badania przeprowadzono podczas ćwiczeń z psychologii ogólnej w 20–30 osobowych grupach. Za każdym razem odczytano instrukcję odpowiedzi na pytania kwestionariusza oraz wrywkowo sprawdzono jej zrozumienie wśród studentów. Czas badania był nieograniczony. Zwracano jedynie uwagę, by powstrzymać się od komentarzy, tłumacząc, że mogą zaburzać odpowiedzi innych osób.

W badaniu wykorzystano dwuczęściowy kwestionariusz „Rasizm stadionowy – RS”. Pierwsza część kwestionariusza zawierała 15 różnych form dyskryminacji rasowej, przejawianych przez kibiców. Były wśród nich przyśpiewki, piosenki, okrzyki, skandowania, naklejki, napisy oraz symbole eksponowane na transparentach i flagach. Dla udzielenia odpowiedzi studenci wykorzystywali 7-stopniową skalę ocen, na której 1 oznaczało, że badana osoba uważała, że określona forma dyskryminacji powinna być zdecydowanie dozwolona, a 7 oznaczało, że określona forma dyskryminacji powinna być zdecydowanie zakazana (por. Bilewicz i in., 2014, s. 30). Jeżeli odczucia studentów nie były takie mocne, wybierali jedną z pozostałych cyfr ze skali: 2, 3, 4, 5 lub 6. Druga część kwestionariusza zawierała jedno pytanie z kafeterią koniunktywną, tj. każda osoba badana miała możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi. Treść pytania dotyczyła wyrażenia opinii o formach dyskryminacji przedstawionych w pierwszej części kwestionariusza, o tym, czy są one obraźliwe/nieobraźliwe, czy przynoszą wstyd Polsce/klubowi piłkarskiemu oraz o tym, czy są pomysłowe (por. LLO, 2011).

WYNIKI

Obliczono podstawowe miary statystyczne tendencji centralnej oraz rozrzutu wyników, uzyskanych w badaniu, takie jak średnie ocen form dyskryminacji przejawianej przez kibiców oraz wartości liczbowe odchyłeń standardowych. Obliczono także odsetek ogółu badanych, którzy w pierwszej części kwestionariusza RS wysta-

wili określoną ocenę danej formie dyskryminacyjnej oraz odsetek ogółu badanych wybierających jedną z sześciu możliwych odpowiedzi na pytanie zawarte w drugiej części kwestionariusza RS.

Tabela 1 zawiera odsetek ogółu badanych studentów, którzy wystawili jedną z siedmiu ocen określonej formie dyskryminacji, ujętej w pierwszej części kwestionariusza RS (1 – zdecydowanie dozwolona, 7 – zdecydowanie zakazana), oraz wartości liczbowe średnich (*M*) i odchyłeń standardowych (*SD*) ocen form dyskryminacji (OFD) przyporządkowanych pięciu różnym kategoriom.

Tabela 1.

Odsetek ogółu badanych, którzy wystawili formom dyskryminacji oceny 1–7 oraz średnie (M) i odchylenia standardowe (SD) ocen form dyskryminacji (N=158).

KATEGORIA	FORMA DYSKRYMINACJI	(%)							OFD	
		1	2	3	4	5	6	7	M	SD
Rasistowskie naklejki, flagi, przypiewki, okrzyki i odgłosy	1. Flaga z postacią zakapturzonego członka Ku-Klux-Klanu z logo Legii na piersi i przekreślone symbole: Gwiazda Dawida, logo policji, czarnoskóra twarz oraz duży napis: „White Power”.	2	1	2	7	6	13	69	6,28	1,35
	2. Naśladowanie przez niektórych kibiców odgłosów wydawanych przez małpy, gdy do piłki dochodzili czarnoskórzy piłkarze.	2	3	1	4	7	10	73	6,35	1,35
	3. Przypiewka niektórych kibiców skierowana do czarnoskórych zawodników: „je...ć murzyna, Lechia to biała drużyna”.	1	4	2	4	6	8	76	6,35	1,40
	4. Naklejka skierowana do czarnoskórych piłkarzy: kibice Hutnika w strojach Ku-Klux-Klanu (organizacji rasistowskiej w USA) trzymają flagę swojej drużyny i stoją wokół drzewa, na którym wisi czarnoskóry mężczyzna, pomalowany w barwy klubowe Polonii Warszawa. Obok rysunku znajduje się tekst: „Sezon łowczy się zaczyna polowaniem na murzyna”. Ostatnie słowo również jest w barwach Polonii.	2	1	4	4	6	6	77	6,38	1,34
	5. Okrzyki niektórych kibiców podczas meczów piłkarskich: „Nasza rasa. Biała rasa”, „Czarnuchu je...ny”, „Schodź bambusie”.	2	1	1	6	4	6	80	6,48	1,26

KATEGORIA	FORMA DYSKRYMINACJI	(%)							OFD	
		1	2	3	4	5	6	7	M	SD
Antyrosyjskie okrzyki	1. Okrzyki niektórych kibiców podczas meczu piłkarskiego: „J...ać Rosję”, „Polska dla Polaków”, „Raz sierpem, raz młotem czerwona hołotę”.	15	6	6	7	5	17	44	5,10	2,27
Antysemickie przyśpiewki, piosenki, okrzyki, skandowania i transparenty	1. Transparent koloru zielonego ze stylizowanym na pismo arabskie białym napisem: „Jihad Legia” (Święta Wojna Legia), eksponowany na dolnej trybunie głównej stadionu przez meczem Legii z Hapoelem Tel Awiw (Izrael).	8	5	6	9	8	9	54	5,51	2,02
	2. Przyśpiewki niektórych kibiców na meczach piłkarskich: „Waszym domem Auschwitz jest, cała Polska o tym wie, że żydowska armia ta pójdzie cała do pieca”, „Na alei Piłsudskiego ma siedzibę swą, taka jedna k...wa, co ją łódzki Żydzew zwą”, „Żydzew, Żydzew, łódzki Żydzew, ja tej k...wy nienawidzę”.	6	3	3	7	1	8	72	6,05	1,82
	3. Skandowanie przez niektórych kibiców podczas meczów piłkarskich: „Hamas! Hamas! Juden auf den Gas” (Hamas! Hamas! Żydzi do gazu), „Jude, Jude, Jude, cała Łódź”, „Jude, Jude, Cracovia”, „Trele, morele, trele morele – Żydzew to k...wy, cwele”.	5	2	3	4	5	7	73	6,17	1,67
	4. Okrzyki niektórych kibiców podczas meczów piłkarskich: „je...ć Żydów skurwysynów hej, hej!”, „Wygramy, wygramy, Żydów pokonamy”, „Żydzi wy...ć”, „Żydzi, Żydzi, Żydzi cała Polska Was się wstydzi”, „Jude, Jude cała Łódź”, „Barak barak szósty, cyklon B, je...ć, je...ć, je...ć Cra-co-vie”, „Jazda z k...ami, jazda z Żydami!”, „Resovia Jude”, „Kto nie skacze, ten z Żydzewa”.	6	4	1	3	3	10	73	6,18	1,73
	5. Piosenka śpiewana przez niektórych kibiców w autobusie komunikacji miejskiej: „Żydzi do gazu”, z powtarzanym kilkakrotnie refrenem: „Auschwitz-Birkenau, sia la la la la (...)”.	4	1	3	4	1	6	80	6,35	1,57
Anty-islamskie transparenty	1. Transparent z napisem „Stop islamizacji Europy”.	50	8	4	4	6	8	19	3,08	2,48

KATEGORIA	FORMA DYSKRYMINACJI	(%)							OFD	
		1	2	3	4	5	6	7	M	SD
Antyromskie transparenty okrzyki i skandowania	1. Okrzyki niektórych kibiców podczas meczów piłkarskich: „Legnica – miasto Cyganów”, „RKS Raków, Polska dla Polaków” i „Głośniej Cyganie, hej, k...wa, głośniej Cyganie”.	8	4	8	9	6	18	46	5,39	2,00
	2. Skandowanie przez niektórych kibiców Zawiszy w czasie meczu z Miedzią Legnica: „Miasto Cyganów”, „Ruska armia was splodziła”.	11	4	5	10	8	12	51	5,39	2,10
	3. Transparent z napisem: „Menskie zasady, romskie obyczaje, to wy, ciapachy, cyganie” na boiskowym ogrodzeniu.	8	5	4	9	9	10	54	5,56	1,98

Analiza danych liczbowych i procentowych zawartych w tabeli 1 wskazuje, że ogół badanych studentów wystawił najniższą średnią ocenę ($M=3,08$) kategorii „antyislamskie transparenty”. Około 50% ogółu osób badanych uważało, że wywieszenie przez kibiców podczas meczu transparentu z napisem „Stop islamizacji Europy” powinno być zdecydowanie dozwolone, a prawie co piąty respondent opowiedział się za zdecydowaniem zakazem tego transparentu. Natomiast najwyższą średnią ocenę ($M=6,48$) ogół badanych wystawił okrzykom niektórych kibiców podczas meczów piłkarskich: „Nasza rasa. Biała rasa”, „Czarnuchu je...ny”, „Schodź bambusie” z kategorii „rasistowskie naklejki, flagi, przyspiewki, okrzyki i odgłosy”. Około 80% ze 158 badanych uważało, że ta forma dyskryminacji rasowej powinna być zdecydowanie zakazana w przestrzeni stadionów. Za zdecydowanym zakazem antyromskich okrzyków, skandowań i transparentów opowiedziało się odpowiednio 46, 51 i 54% ogółu badanych. Zdecydowany zakaz dla antyrosyjskich okrzyków deklarowało 44% ze 158 badanych, natomiast okolo 15% nie miałooby nic przeciwko temu, aby okrzyki „...ać Rosję”, „Polska dla Polaków”, „Raz sierpem, raz młotem czerwoną hołotę” były zdecydowanie dozwolone. W kategorii „antysemityczne przyspiewki, piosenki, okrzyki, skandowania i transparenty” okolo 80% ogółu badanych zadeklarowało zdecydowany zakaz dla piosenki śpiewanej przez niektórych kibiców w autobusie komunikacji miejskiej: „Żydzi do gazu”, z powtarzaniem kilkakrotnie refrenem: „Auschwitz-Birkenau, sia la la la la [...]”. Zdecydowany zakaz dla pozostałych czterech form dyskryminacji z tej kategorii zadeklarowało od 54% do 73% ogółu badanych.

Bardziej szczegółowe analizy danych procentowych zróżnicowanych ze względu na płeć osób badanych ujawniły większy odsetek studentek, deklarujących zdecydowany zakaz dla wszystkich form dyskryminacji ujętych w kwestionariuszu RS, w porównaniu z odsetkiem studentów, deklarujących ten zakaz. Na przykład, za zdecydowanym zakazem wywieszenia transparentu „Stop islamizacji Europy” opowiedziało się 39% studentek i tylko 5% studentów. Natomiast 74% studentów i 14% studentek

nie miałyby nic przeciwko temu, aby taki transparent wisiał na trybunie stadionu. Za zdecydowanym zakazem „antyrosyjskich okrzyków” podczas meczu opowiedziało się 75% studentek i co czwarty badany student. Należy podkreślić, iż opinie o tym, że okrzyki te powinny być zdecydowanie dozwolone podczas meczu, zadeklarowało prawie 25% badanych studentów. Natomiast takiej opinii nie wyraziła żadna badana studentka.

W tabeli 2 zawarto odsetek ogółu badanych studentów, którzy wybierali jedną z sześciu możliwych odpowiedzi, udzielając odpowiedzi na pytanie z drugiej części kwestionariusza RS.

Tabela 2.

Odsetek ogółu badanych wybierających jedną z sześciu możliwych odpowiedzi na pytanie z drugiej części kwestionariusza RS (N=158).

ODPOWIEDŹ DO WYBORU	%
1. Formy dyskryminacji przynoszą wstyd klubowi piłkarskiemu	60
2. Formy dyskryminacji przynoszą wstyd Polsce	63
3. Formy dyskryminacji są obraźliwe dla opisanych w nich osób lub grup osób	75
4. Formy dyskryminacji są nieobraźliwe dla opisanych w nich osób lub grup osób	7
5. Formy dyskryminacji są bardzo pomysłowe	12
6. Nie wiem, co o tym myśleć	6

Z analizy danych procentowych przedstawionych w tabeli 2 wynika, że badana grupa studentów, mając możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi, była bardzo zróżnicowana pod względem opinii wyrażanych o formach dyskryminacji z pierwszej części kwestionariusza RS. Największy odsetek osób badanych (75%) uważał, że formy te są obraźliwe dla dyskryminowanych osób. Około 63% ze 158 badanych wyraziło opinię, że te formy dyskryminacji przynoszą wstyd Polsce, a 60% było zdania, że przynoszą wstyd klubowi piłkarskiemu. Około 7% ogółu badanych uważało formy dyskryminacji za nieobraźliwe, a 12% za bardzo pomysłowe. Ponadto, około 6% badanych nie potrafiło wyrazić swego zdania.

DYSKUSJA

Pomimo że rasizm na stadionach, uwidaczniający się w różnych formach dyskryminacji, pozostaje od końca pierwszej dekady XXI wieku jednym z obszarów szczegółowych analiz przeprowadzanych przez działaczy Stowarzyszenia „Nigdy Więcej”³ (Kornak, 2009; Kornak, Tatar, 2012; por. Włoch, 2014, s. 96–112), to jednak w literatu-

rze przedmiotu nie znaleziono prac, w których rozpoznawano by postawy studentów wobec przejawów dyskryminacji rasowej obserwowanych podczas meczów piłkarskich i zaraz po ich zakończeniu. Wyniki tylko jednego badania, przeprowadzonego w 2015 roku przez Centrum Szkolenia Sportowego Młodzieży „Orły Rzeszów”, ujawniają interesujące informacje o postawach 1165 uczniów klas pierwszych i drugich z ośmiu rzeszowskich szkół gimnazjalnych wobec agresji, mowy nienawiści⁴, rasizmu i dyskryminacji, przejawianej przez kibiców piłkarskich. Wyniki badania pokazują m.in., że około 60% ogółu badanych gimnazjalistów było świadkami lub uczestnikami agresji, mowy nienawiści, rasizmu i dyskryminacji. Wśród 11 przykładów agresji, mowy nienawiści, rasizmu i dyskryminacji wśród kibiców, badani gimnazjaliści najczęściej wskazywali na: 1) wulgarne okrzyki i obelgi, często o brzmieniu rasistowskim (52,53% wskazań), 2) śpiewanie wulgarnych i rasistowskich piosenek (42,32% wskazań) i 3) obraźliwe gesty dyskryminujące ludzi (31,85% wskazań). Pozostałe zachowania kibiców, uporządkowane w malejącym porządku odsetka wskazań, to: bicie (27,55%), używanie gróźb, zastraszanie (27,12%) palenie flag, szalików, używanie niedozwolonych środków pirotechnicznych (26,44%), kopanie (20,94%), uczestniczenie w ustawkach⁵ (20,60%), niszczenie stadionu (20,60%), niszczenie miejsca poza stadionem (20,26%) oraz niszczenie autobusu, pociągu, radiowozu (13,48%) (RBA, 2015, s. 8–11).

Niektóre z wymienionych przykładów znalazły swoje miejsce w rozróżnieniu dwóch typów incydentów, tj. meczów, podczas których „dochodzi do naruszenia przepisów bezpieczeństwa lub dyscypliny” (Dmowski, 2015, s. 8). Zostały one ogólnie opisane w raporcie *Bezpieczeństwo na meczach ekstraklasy w sezonie 2014/2015*. Incydenty większej wagi to: a) „zakłócenia porządku, objawiające się zdarzeniami przemocy fizycznej w obrębie stadionu”, b) „rasizm, rozumiany jako „zachowania o jednoznacznie rasistowskim charakterze” i c) „pirotechnika, tj. odpalenie jakichkolwiek środków pirotechnicznych”. Do incydentów mniejszej wagi należą: a) „rzucanie przedmiotami na boisko (z wyłączeniem środków pirotechnicznych)”, b) „wulgarne okrzyki”, c) „niedozwolone treści na transparentach” oraz d) „przypadki wandalizmu” (Dmowski, 2015, s. 8).

Rezultaty badania, opisanego w niniejszej pracy, ujawniły, że zastosowany kwestionariusz RS okazał się bardzo przydatnym narzędziem, pozwalającym na osiągnięcie postawionego celu badań. Okazało się, że nie wszystkie badane osoby opowiedziały się jednoznacznie za zdecydowanym zakazem przejawiania form dyskryminacji, ujętych w kwestionariuszu, przez niektórych kibiców na stadionach piłkarskich i w ich otoczeniu. W kategorii „antyromskie okrzyki, skandowania i transparenty”, średnio co druga badana osoba deklarowała taki zakaz, a w kategorii „antyislamskie transparenty” zaledwie co piąty badany. Za zdecydowanym zakazem „antyrosyjskich okrzyków” opowiedziało się około 44% ze 158 osób badanych. W kategorii „antysemityczne przyspiewki, piosenki, okrzyki, skandowania i transparenty”, średnio około 70% ogółu badanych było zdania, że te formy dyskryminacji powinny być na stadionach zdecydowanie zakazane. W kategorii „rasistowskie naklejki, flagi, przyspiewki, okrzyki i odgłosy” takich osób było średnio 75%. Ponadto, wyniki badania ujawniły

zróznicowane odpowiedzi badanych studentów na pytanie z drugiej części kwestionariusza DS. Około 75% ze 158 osób badanych uważało, że przedstawione w kwestionariuszu formy dyskryminacji są obraźliwe dla osób dyskryminowanych. Około 63% ogółu badanych było zdania, że przejawianie przez kibiców piłkarskich tych form dyskryminacji przynosi wstyd Polsce, a dla około 60% osób badanych przejawianie tych form przynosi wstyd klubowi piłkarskiemu. Badani studenci wybierali także trzy inne odpowiedzi.

Formy dyskryminacji, ujęte w kwestionariuszu, za bardzo pomysłowe uznało około 12% ogółu badanych. Opinię, że są one nieobraźliwe wyraziło 7% ze 158 badanych. Natomiast około 6% nie potrafiło wyrazić swojej opinii w tym zakresie.

Analiza literatury dostarcza przykładów, wskazujących na konieczność kontynuowania działań w zakresie zwalczania niepożądanych zachowań, a w szczególności agresji, mowy nienawiści, rasizmu i przejawów dyskryminacji wśród kibiców na stadionach piłkarskich. W cytowanym powyżej badaniu postaw rzeszowskich gimnazjalistów około 82% ze 1165 badanych wyraziło opinię, że z takimi zachowaniami kibiców powinno się walczyć. Ich zwalczaniem, zdaniem gimnazjalistów, powinna zajmować się: policja (63,61%), ochrona (32,96%), kluby piłkarskie (28,58%), rząd (11,16%) oraz „inni” (np. wojsko, straż miejska, rodzice, sąd; 5,15%). Ponadto, około 61% ogółu badanych opowiedziało się za tym, aby kluby kibica podejmowały działania przeciwko agresji, mowie nienawiści, rasizmowi i dyskryminacji wśród kibiców piłkarskich (RBA, 2015, s. 11–12).

O tym, jak trudne i długotrwałe jest zwalczanie rasizmu i dyskryminacji rasowej w sporcie, świadczy m.in. fakt niewielkich efektów wdrożenia, od początku pierwszej dekady XXI wieku, różnorodnych programów edukacyjnych, dotyczących tego zjawiska. Przewodnym dla działalności edukacyjnej okazał się *Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004–2009*, opracowany w 2004 roku, w którym jednym z celów strategicznych było „wprowadzenie edukacji antyrasistowskiej poprzez sport”. Celem szczegółowym uczyniono „podniesienie świadomości w zakresie metod przeciwdziałania zjawiskom rasizmu w sporcie”, a zadaniem, które podjęto się zrealizować, było „upowszechnianie zasad dotyczących zwalczania rasizmu i ksenofobii w sporcie, wypracowanych przez UEFA” (KPD, 2004, s. 60). Podmiotem realizującym ukazane zadanie uczyniono ówczesne Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu⁶ oraz współpracujące z nim organizacje pozarządowe.

Od 2006 r. „walki z wszelkimi przejawami rasizmu i innymi formami dyskryminacji na polskich stadionach” podjął się Polski Związek Piłki Nożnej, który w europejskim „Tygodniu walki z rasizmem i dyskryminacją” aktywnie zaangażował się w akcję *Pokażmy czerwoną kartkę agresji i rasizmowi!*. Piłkarze i sędziowie podczas tej akcji wybiegali na boiska w białych koszulkach z hasłem „Czerwona kartka agresji i rasizmowi” (PKA, 2006). Wśród innych działań podejmowanych przez PZPN znalazły się m. in. produkcja i dystrybucja „broszur i ulotek zawierających hasła antyrasistowskie; organizowanie turniejów piłkarskich promujących tolerancję wśród dzieci i młodzieży; prowadzenie zajęć edukacyjnych dla sędziów, działaczy piłkarskich

i piłkarzy” (Gacek i in., 2012, s. 64). PZPN poczynił także zmiany m. in. w statucie „stanowiące o neutralności PZPN oraz zabraniające jakiejkolwiek dyskryminacji pod groźbą zastosowania sankcji dyscyplinarnych”. Ponadto poczynił „zmiany w Regulaminie Dyscyplinarnym PZPN określające zakres i wysokość kar dyscyplinarnych wobec osób fizycznych i klubów piłkarskich, dopuszczających się aktów dyskryminujących”⁷ (Gacek i in., 2012, s. 64). Nowy *Regulamin w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasę SA* zawiera 10-punktowy plan UEFA, dotyczący rasizmu. Oto punkty tego planu:

„Do obowiązków organizatora meczu należy:

1. Wydać oświadczenie, mówiące, że rasizm oraz jakakolwiek inna forma dyskryminacji nie będzie tolerowana, podkreślając akcje, jakie będą podejmowane wobec tych, którzy wnoszą hasła rasistowskie. Oświadczenie powinno być wydrukowane we wszystkich programach meczowych i rozpowszechnione na stadionie.
2. Wygłaszać w trakcie meczu ogłoszenia potępiające hasła rasistowskie.
3. Warunkiem dla zakupujących karnety ma być oświadczenie, że nie biorą udziału w akcjach o charakterze rasistowskim.
4. Podjąć środki przeciwko rozpowszechnianiu treści rasistowskich na stadionie i w jego okolicach.
5. Wyciągnąć konsekwencje dyscyplinarne wobec graczy, którzy dopuszczają się zachowania rasistowskiego, niezależnie od postępowania dyscyplinarnego wszczętego przez odpowiednie organy organizatora rozgrywek.
6. Skontaktować się z innymi klubami w celu zapewnienia, że są zaznajomieni z polityką dotyczącą rasizmu.
7. Wprowadzić strategię dla służb ochrony, stewardów i Policji w zakresie postępowania wobec zachowania rasistowskiego.
8. Usunąć wszystkie rasistowskie graffiti ze stadionu.
9. Wprowadzić politykę równych szans wobec zatrudnienia.
10. Współpracować ze wszystkimi grupami i agencjami, jak związek piłkarzy, kibice, szkoły, organizacje charytatywne, kluby młodzieżowe, sponsorzy, miejscowe firmy, Policja i inne organizacje w celu wypracowania programów informujących o kampanii przeciwko rasizmowi i dyskryminacji” (RZB, 2014, s. 13–14; por. Jurczewski, 2013, s. 252–253).

Walkę z rasizmem stadionowym prowadzi także Ekstraklasa S.A. Można ją tylko częściowo uznać za wygraną. Świadczą o tym ukazane w raporcie, z czerwca 2015 r., pt. *Bezpieczeństwo na meczach Ekstraklasy w sezonie 2014/2015* informacje o dwóch odnotowanych incydentach większej wagi, na których kibice przejawiali „jednoznaczne” zachowania rasistowskie. W sezonie 2013/2014 takich zachowań odnotowano cztery. Incydentów, na których odpalano środki pirotechniczne odnotowano 54. Zarejestrowano także jeden przypadek zakłócenia porządku w obrębie stadionu (Dmowski, 2015, s. 11). Niepokojące jest natomiast to, że autor cytowanego raportu ograniczył się tylko do odnotowania incydentów większej wagi, nie podając informacji o incydentach mniejszej wagi, a w szczególności tych z wulgarnymi okrzykami o brzmieniu

rasistowskim i niedozwolonymi hasłami na transparentach. Zaledwie trzy miesiące po opublikowaniu raportu, we wrześniu 2015 roku, na stadionach w czasie meczów Ekstraklasy odnotowano kolejne incydenty, tym razem obrażające arabskich uchodźców (antyimigracyjne) i rasistowskie. Na jednym ze stadionów wywieszono transparent z przekreślonym meczetem. Na innym pojawił się transparent z hasłem „To dla nas oczywiste i proste, nie chcemy uchodźców w Polsce!”. Ponadto, kibice podczas meczów skandowali: „Cała Legia głośno krzyczy „nie” dla tej islamskiej dziczy”, „Polska ponad podziałami. Precz z k..., z uchodźcami”. Na jednym ze stadionów wykrzykiwano frazę: „Islamskie świnię, nie chcemy was tu w Szczecinie”. Podczas innego meczu śpiewano: „islamista – brudna k..., nam Polakom nie dorówna”. Na jednym ze stadionów dochodziły z trybun wrzaski kibiców: „wypier...ć z uchodźcami”, „je..ać Araba”⁸ (KRK, 2015; Krysztofiak, 2015; Partum, 2015; Szaflarski, 2015).

Kilka ostatnich lat to okres, w którym Ministerstwo Sportu i Turystyki (MSiT) mocno zaangażowało się w działalność edukacyjną kibiców. Jej celem była walka z rasizmem stadionowym. MSiT okazało się skuteczne w realizacji takich programów edukacji kibiców, jak „Kibice Razem” i „Jestem fair”. Podejmuje także inicjatywy zachęcające „kibiców do postaw, potępiających przypadki rasizmu i antysemityzmu w sporcie” (Gacek i in., 2012, s. 68–69).

Należy podkreślić, iż, niewątpliwie, największe zasługi na polu podnoszenia świadomości w zakresie metod przeciwdziałania zjawiskom rasizmu w sporcie ma Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”. Organizacja ta owocnie współpracuje m.in. z PZPN, MSiT i Ministerstwem Edukacji Narodowej. Jej działacze, angażując się w kampanię *Wykopmy rasizm ze stadionów*, pragną „upowszechnić modę na pozytywne kibicowanie”, tak bardzo potrzebne polskiej publiczności stadionowej. Ponadto, zdecydowanie opowiadają się za tym, aby wulgarne okrzyki, szczególnie te o podłożu rasistowskim, a także faszystowskie i rasistowskie symbole na flagach i transparentach oraz rasistowskie skandowania i przyśpiewki, na zawsze zniknęły z polskich stadionów (WRS, 2015; Purski, 2016).

WNIOSKI

Analiza zebranych danych pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków:

1. Okazało, że co drugi badany student deklarował zdecydowany zakaz przejawiania przez kibiców form dyskryminacji z kategorii „antyromskie okrzyki, skandowania i transparenty”.
2. Zdaniem około 75% ogółu badanych studentów, przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego, przejawianie przez kibiców piłkarskich form dyskryminacji, ujętych w kategorii „rasistowskie naklejki, flagi, przyśpiewki, okrzyki i odgłosy”, powinno być zdecydowanie zakazane.
3. Respondenci (ok. 75% ogółu) uważali formy dyskryminacji rasowej, przedstawione w kwestionariuszu RS, jako obraźliwe dla osób dyskryminowanych.
4. Dla około 63% ogółu badanych studentów przejawianie przez kibiców piłkarskich form dyskryminacji z kwestionariusza RS przynosi wstyd Polsce. Około

60% respondentów uważało ich przejawianie na stadionach za przynoszące wstyd klubowi piłkarskiemu.

5. Zaobserwowane różnice w opiniach studentów i studentek były zauważalne (na niekorzyść studentów), aczkolwiek nieistotne statystycznie.

BIBLIOGRAFIA

- Bilewicz, M., Marchlewska, M., Soral, W., Winiewski, M. (2014). *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego. Pobrane 15 maja 2016, z: http://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2014/06/raport_final_poj.pdf
- Bombor, J. (2013). *Szok! Kolejny rasistowski incydent w Rybniku! Plakaty. Jedząc kebaba, osiedlasz Araba (ZDJĘCIA)*. Pobrane 10 lipca 2015, z: <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/1019585,szok-kolejny-rasistowski-incydent-w-rybniku-plakaty-jedzac-kebaba-osiedlasz-araba-zdjecia,id,t.html>
- Bombor, J., Kubica, B. (2013). *Rybnik: Autorów plakatu „Nie dla Murzyna, ROW to biała drużyna” szuka policja*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/1020277,rybnik-autorow-plakatu-nie-dla-murzyna-row-to-biala-druzyna-szuka-policja,id,t.html>
- Borchólski, K. (2010). Zjawisko faszyzmu i rasizmu wśród kibiców piłkarskich na tle art. 256 i 257 k. k. W: W. Pływaczewski, J. Kudrelka (red.), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.
- Dmowski, S. (2015). *Bezpieczeństwo na meczach ekstraklasy w sezonie 2014/2015*. Raport, Warszawa 11 czerwca 2015. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.ekstraklasa.org/data/stories/files/Bezpiecze%C5%84stwo%20na%20meczach%20Ekstraklasy%202014-15.pdf>
- Dybalski, K. (2012). *Staruch i Ku-Klux-Klan na trybunach. Legia bezradna*. Warszawa: Gazeta Wyborcza. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,34889,11233595,Staruch_i_Ku_Klux_Klan_na_trybunach__Legia_bezradna.html?disableRedirects=true
- ECRI. (2015). *Raport ECRI dotyczący Polski (piąty cykl monitoringu)*, 9 czerwiec 2015 r., CRI(2015) 20, Strasbourg: ECRI secretariat, Council of Europe. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Poland/POL-CbC-V-2015-20-POL.pdf>
- Gacek, J., Wróblewski, M., Błaszczak, A., Kuruś, M., Szczańska-Wójcik, M. (2012). *Przeciwdziałanie przemocy motywowanej rasą, pochodzeniem etnicznym i narodowością. Analiza i zalecenia*. Biuletyn RPO, 4, Warszawa: Rzecznik Praw Obywatelskich. Pobrane 12 czerwca 2016, z: rpo.gov.pl/pliki/13384562840.pdf
- Jurczak, J. (2011a). Symbolika występująca na polskich stadionach piłkarskich. *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, 3, 27–36. Pobrane 12 czerwca 2016, z: https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/433/Bezpieczenstwo_Teoria_i_Praktyka_nr3_2011.pdf?sequence=1

- Jurczak, J. (2011b). *Chuligaństwo stadionowe: Symbole i gesty na polskich stadionach*. Szczytno: Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.
- Jurczewski, M. (2013). *Prawno-kryminalistyczna problematyka przestępczości stadionowej*. Białystok: Wydział Prawa, (niepublikowana praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Jerzego Kasprzaka). Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1272/1/Rozprawa%20Doktorska%20Mariusz%20Jurczewski.pdf>
- Kornak, M. (2009). *Brunatna Księga 1987–2009*. Warszawa: Stowarzyszenie Nigdy Więcej. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.moskat.pl/pdf/brunatnaksiega.pdf>
- Kornak, M., Tatar A. (2012). *Brunatna Księga 2011–2012*. Warszawa: Stowarzyszenie Nigdy Więcej. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.nigdywiecej.org/pdf/pl/BRUNATNA_KSIEGA_2011-2012.pdf
- Kozłowski, M. (2015). *Naród Wybrany. Cracovia Pany. Z wielokulturowej historii polskiego sportu*. Warszawa: Stowarzyszenie Nigdy Więcej. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.nigdywiecej.org/pdf/pl/NarodWybranyCracoviaPany.pdf>
- KPD. (2004). *Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Związanej z Nimi Nietolerancji 2004 – 2009*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <https://www.msw.gov.pl/download.php?s=1&id=426>
- KRK. (2015). *Komisja Ligi reaguje na okrzyki i transparenty łączące uchodźców [OŚWIADCZENIE]*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://ekstraklasa.net/ekstraklasa/komisja-ligi-reaguje-na-okrzyki-i-transparenty-lzace-uchodzcowoswiadczenie,artykul.html?material_id=55f6ec58fdeee4c47762b9c9#zamknij
- Krysztofiak, W. (2015). *Rasizm na polskich stadionach – w imię zasad wycofajmy Polskę z rozgrywek Euro 2017*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://pl.blastingnews.com/sport/2015/09/rasizm-na-polskich-stadionach-w-imie-zasad-wycofajmy-polske-z-rozgrywek-euro-2017-00560713.html>
- Kucia, M., Wilczyńska, B. (2014). Antysemityzm stadionowy: analiza i interpretacja zjawiska. *Kultura i Społeczeństwo*, 58, 4, 171–200.
- LLO. (2011). *Liga Europejska. Obrażliwy transparent na trybunach przed meczem z Hapoalem. Jaka kara?* Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.legia.sport.pl/legia/1,139320,10381309,Liga_Europejska__Obrazliwy_transparent_na_trybunach.html?disableRedirects=true
- Łotocki, Ł., Wróblewska-Zgórzak, A. (2010). Słowniczek. W: W. Klaus, J. Frelak, (red.) *Metodologia przygotowania bazy danych do identyfikacji zdarzeń o charakterze dyskryminacyjnym, ksenofobicznym czy rasistowskim*, (228–253). Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- OPE, (2011). *Ogólnopolski program edukacyjno-alternatywny kształtujący pozytywne zachowania dzieci i młodzieży jako uczestników imprez sportowych „Jestem Kibicem przez duże „K”*”. Warszawa: Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.kwp.radom.pl/upload/file/Prewencja/kibic%20przez%20K/zalozenia%20akcji.pdf>

- Pankowski, R. (2012). Nietolerancja jest problemem. W: M. Kornak, A. Tatar, *Brunatna Księga 2011–2012* (s. 5–6). Warszawa: Stowarzyszenie Nigdy Więcej. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.nigdywiecej.org/pdf/pl/BRUNATNA_KSIEGA_2011-2012.pdf
- Partum, A. (2015). *Ekstraklasa. Kolejne rasistowskie incydenty na stadionach. Władze rozgrywek zareagują*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.sport.pl/pilka/1,65039,18813110,ekstraklasa-kolejne-rasistowskie-incydenty-na-stadionach-wladze.html>
- Pieniążek, P. (2012). *Pankowski: Jeszcze nie pokonaliśmy rasizmu na stadionach*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.krytykapolityczna.pl/Wywiady/Pankowski-JeszczeNiePokonaliśmyRasizmuNaStadionach/menuid-197.html>
- Pikora, M. (2013). Aktorzy, kreatorzy, konsumenci widowiska sportowego. Rzecz o polskich klubowych kibicach piłkarskich. *Studia Socjologiczne*, 3(210), 151–173. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.cejsh-3182ded1-5a29-43ce-bb64-237e48df6e3d>
- PKA. (2006). *Pokażmy czerwoną kartkę agresji i rasizmowi!*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-pokazmy-czerwona-kartke-agresji-i-rasizmowi,nId,211275>
- Purski, J. (2016). „Wykopmy Rasizm ze Stadionów” – skuteczna walka z rasizmem. *Nigdy Więcej*, 22, 1–2. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.nigdywiecej.org/pdf/pl/pismo/22/wrs__skuteczna_walka_z_rasizmem.pdf
- Rawłuszko, A. (red.) (2011). *Edukacja antydyskryminacyjna i jej standardy jakościowe*, Warszawa: Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://tea.org.pl/userfiles/file/Edukacja%20antydyskryminacyjna%20i%20jej%20standrdy%20jakosciowe.pdf>
- RBA. (2015). *Raport z badania ankietowego na temat postaw kibiców i ich zachowań podczas meczów przeprowadzonego wśród uczniów gimnazjów miasta Rzeszowa*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://szacunekitolerancja.pl/images/aktualnosci/Raport_badanie_zachowan_26_06_2015.pdf
- Rządkowski, J., Napierała, M., Cieślicka, M., Zukow, W., Muszkieta, R., Iermakov, S. (2013). *Agresja wśród kibiców piłki nożnej*. *Journal*, 3(16), 109–124. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://journal.rsw.edu.pl/index.php/JHS/article/view/568>
- RZB. (2014). *Regulamin w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasę SA*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/561RB%2022.ZA%C5%81%C4%84CZ-NIK%20REGULAMIN%20BEZPIECZE%C5%83STWA.pdf
- Sahaj, T. (2005). *Chuligani stadionowi – studium społecznej bezsilności*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.cos.pl/sw/78_05/50.pdf
- Seweryn, J. (2015). *Komisja Ligi ukarała Jagiellonię*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.jagiellonia.pl/aktualnosci.php?a=17040>
- Szafarski, M. (2015). *Kary dla Legii za antyislamskie transparenty na meczu z Zagłębiem*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.legia.sport.pl/legia/1,139320,18845086,kary-dla-legii-za-antyislamskie-transparenty-na-meczu-z-zaglebiem.html>

- Urbaniak, H. (2015). *UEFA zamknęła stadion Lecha Poznań! To kara za rasistowski napis na fladze w Sarajewie*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.poznan.sport.pl/sport-poznan/1,124479,18478523,uefa-zamknela-stadion-lecha-poznan-to-kara-za-nazistowskie.html>
- Winiarska, A., Klaus, W. (2011). Dyskryminacja i nierówne traktowanie jako zjawisko społeczno-kulturowe. *Studia BAS*, 2(26), 9–40. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.bezuprzedzen.org/doc/BAS_26.pdf
- WDM. (2015). *Wytyczne dla Delegatów Meczowych PZPN (wersja 2.1), Załącznik nr 2. Wykaz przykładowych symboli zabronionych*. Departament Organizacji Imprez, Bezpieczeństwa i Infrastruktury. Polski Związek Piłki Nożnej, s.20–25. Pobrane 12 czerwca 2016, z: https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/632-Wytyczne%20dla%20Delegat%C3%B3w%20Meczowych%20PZPN%20%E2%80%93%20wersja%202.1.pdf
- WKP. (2012). *Rasizm na stadionach*. Nigdy Więcej, 20, 3. Pobrane 12 czerwca 2016, z: http://www.nigdywiecej.org/pdf/pl/pismo/20/17b_Wielokulturowe_korzenie_polskiej_pilki.pdf
- Włoch, R. (2014). *Raport dotyczący wybranych przejawów dyskryminacji (rasizm, antysemityzm, ksenofobia i homofobia) w polskim sporcie ze szczególnym uwzględnieniem środowiska kibiców sportowych*. Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki. Pobrane 12 czerwca 2016, z: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/fs.siteor.com/msport/files/badania%20i%20analizy/spo%C5%82eczny%20wymiar/przejawy_dyskryminacji_2014.pdf
- WRS. (2015). *Wykopmy rasizm ze stadionów*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: <http://www.nigdywiecej.org/o-nas/nasze-inicjatywy/wykopmy-rasizm-ze-stadionow>
- Wydra, M., Rauhut, R., Wołoszyn-Siemion M., Malmon A., Prejs W. (2010). *Przestępstwa z nienawiści. Materiał pomocniczy dla trenera*. Pobrane 12 czerwca 2016, z: https://rownosc.info/media/uploads/przestepstwa_z_nienawisci_material.pdf

THE PROBLEM OF RACISM AND RACIAL DISCRIMINATION IN POLISH STADIUMS FROM THE PERSPECTIVE OF PHYSICAL EDUCATION STUDENTS, THE FUTURE TEACHERS

ABSTRACT: This article presents the results of study with the aim of recognizing physical education students' opinions in relation to racism and racial forms of discrimination displayed by fans. To realize this aim, the questionnaire „Stadium Racism – RS” was constructed on basis of analysis of literature. That made it possible just enough as a whole, to describe students' opinion, the future teachers, about well-known forms of racism and racial discrimination displayed by fans at stadiums, namely abusive songs, shouts, chanting, stickers, inscriptions, and symbols on banners and flags. The authors of the article have tried to recognize students' psychological values in offensive/non-offensive categories, bringing shame on Poland or the football club, as well as their approval of hate speech, accepting forms of racism and racial discrimination by fans as inventive. The analysis of the data gathered showed the opposition of a ma-

jority of physical education students, the future teachers, toward signs of xenophobia, and to racism and discrimination in Polish stadiums. For about 60 percent of the students, such behaviors are unacceptable because they bring the shame on Poland and the football clubs. Observed differences in male and female students' opinions were perceptible (to the male students' disadvantage), if statistically unimportant. Achieved results may be used in practice educating future teachers, not only of physical education, in the execution of tasks concerning preparing primary and secondary education students for the role of fans and manifesting accepted socially behaviors during sports parties.

KEYWORDS: forms of racism and racial discrimination, questionnaire „Stadium Racism – RS,” students' opinions, physical education students.

1. Komisja Dyscypliny i Kontroli UEFA w 2013 r. za zachowania rasistowskie i wywieszanie rasistowskich transparentów nałożyła na trzy polskie kluby kary pieniężne od 5 do 150 tys. euro (Włoch, 2014, s. 113–114).
2. W latach 2013–2014 r. Polski Związek Piłki Nożnej (PZPN) opracował i opublikował *Wytyczne dla Delegatów Meczowych PZPN*, w których zaprezentowano przykładowe faszystowskie i rasistowskie symbole zabronione. Ponadto, w publikacji przytoczono treść dwóch artykułów kodeksu karnego, zgodnie z którymi „grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” podlegają osoby, nawołujące „do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych (...)” (art. 256), a „karze pozbawienia wolności do lat 3” podlega ta osoba, która „publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej (...) lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby” (art. 257) (WDM; por. Borchólski, 2010; Jurczak, 2011a, 2011b).
3. „Stowarzyszenie „Nigdy Więcej” jest apolityczną organizacją antyrasistowską, która od 1996 roku monitoruje incydenty na tle rasistowskim oraz wydaje pismo pt. „Nigdy Więcej”. Prowadzi też skierowaną do kibiców sportowych kampanię »Wykopmy rasizm ze stadionów« (Wydra i in., 2010, s. 84; por. Gacek, 2012, s. 23–24).
4. „Zgodnie z definicją Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, za mowę nienawiści uznaje się przestępstwo popełnione umyślnie, polegające na: publicznym namawianiu do przemocy, nienawiści albo dyskryminacji, publiczne obrażanie i zniesławianie lub groźby skierowane do kategorii osób z powodu ich rasy, religii, koloru skóry, języka, obywatelstwa bądź pochodzenia narodowego lub etnicznego. Mową nienawiści możemy nazwać także: publiczne wyrażanie ideologii, która rości sobie prawo do wyższości albo, która deprecjonuje bądź oczernia grupę osób ze względu na ich rasę, kolor skóry, język, religię, obywatelstwo bądź pochodzenie narodowe lub etniczne. [...]” (Łotocki, Wróblewska-Zgórzak, 2010, s. 245).

-
5. „W ustawkach, „czyli ustalonych uprzednio bitwach kibiców”, biorą udział tzw. *hooligans*. Wspierają ich w tych bójkach niektórzy kibice *ultras*, tj. ci, którzy na stadionach prowadzą doping, wywieszają flagi i transparenty, a także *kibole*, *pseudokibice*, *szalikowcy*, którzy podczas meczów piłkarskich stawiają sobie za cel „zakłócenie przebiegu meczu, agresywne wyładowanie frustracji i popsucie widowiska sportowego. (...) Główne przejawy ich działalności to m. in. (...) naruszanie zasad *fair play* poprzez wulgarnie okrzyki, gesty i przyśpiewki wymierzone w kibiców obcej drużyny oraz odpalanie i rzucanie zakazanych rac w czasie meczu” (Pikora, 2013, s. 161–162; por. Rządkowski i in., 2013, s. 117).
  6. W 2011 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej było jednym z wiodących partnerów *Ogólnopolskiego programu edukacyjno-alternatywnego kształtującego pozytywne zachowania dzieci i młodzieży jako uczestników imprez sportowych Jestem Kibicem przez duże „K”* (OPE, 2011).
  7. W latach 2010–2013 Wydział Spraw Dyscyplinarnych PZPN zarejestrował 21 incydentów na tle rasistowskim, antysemickim i antyromskim, nakładając na kluby piłkarskie kary pieniężne (przeważnie 5 tys. zł), a także „zakazy rozgrywania meczów z udziałem publiczności”, „obowiązek zamieszczenia na oficjalnej stronie internetowej klubu przeprosin zawodnika klubu”, „zakaz wyjazdów zorganizowanych grup kibiców na kolejne mecze” (Włoch, 2014, s. 96–99).
  8. Komisja Ligi Ekstraklasy 16 września 2015 roku podjęła decyzję o ukaraniu sześciu klubów za zachowanie kibiców podczas meczów. Oprócz kar pieniężnych w wysokości 10 tys. zł, niektóre kluby zostały ukarane zamknięciem określonych trybun i sektora *ultras* na jeden mecz w zawieszeniu do końca sezonu oraz karą zakazu wyjazdów zorganizowanych grup kibiców na dwa mecze, także w zawieszeniu do końca sezonu. Ponadto, wszystkie ukarane kluby zobowiązano do „niezwłocznego dostarczenia decyzji Komisji Ligi stowarzyszeniom kibiców oraz zorganizowania spotkań (do 30 września) ze stowarzyszeniami kibiców Klubu w kwestii przedstawienia polityki Ekstraklasy SA, dotyczącej przeciwdziałania zachowaniom o charakterze dyskryminacyjnym oraz przekazania sprawozdania z tego spotkania”. **Przewodniczący Komisji Ligi, Zbigniew Mrowiec, w komentarzu, dotyczącym zaistniałych incydentów na stadionach, wypowiedział m.in. następujące słowa:** „Dajemy organizacjom kibicowskim krótki czas na wyciągnięcie wniosków. Jest to kolejny dowód na to, iż Ekstraklasa stara się podnosić poziom bezpieczeństwa oraz kultury kibicowania na drodze dialogu. Wierzymy, że takie rozwiązanie, zamiast eskalować obecny kryzys, pomoże nam osiągnąć najważniejszy cel, jakim jest trwałe wyeliminowanie ze stadionów zachowań o charakterze rasistowskim oraz ksenofobicznym” (Seweryn, 2015).